

XX NAUČNA KONFERENCIJA
„PEDAGOŠKA ISTRAŽIVANJA I ŠKOLSKA PRAKSA“

*Kvalitativna istraživanja u obrazovanju:
transformativna i participativna praksa*

ZBORNİK RADOVA

Urednici
Vladimir Džinović
Nikoleta Gutvajn
Mladen Radulović

21. decembar 2016.

Filozofski fakultet
Univerziteta u Beogradu

PROGRAMSKI ODBOR

Predsednik

dr Vladimir Džinović, naučni saradnik

Institut za pedagoška istraživanja, Beograd, Srbija

Članovi

dr Nikoleta Gutvajn, naučni saradnik

Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

dr Slavica Ševkušić, viši naučni saradnik

Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

dr Jelena Pavlović, viši naučni saradnik

Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

dr Dragica Pavlović-Babić, viši naučni saradnik

Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

dr Zora Krnjajić, viši naučni saradnik

Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

dr Jelena Pešić, viši naučni saradnik

Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

dr Ivana Stepanović Ilić, naučni saradnik

Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

dr Milan Stančić, docent

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Rajka Đević, istraživač saradnik

Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

dr Marina Videnović, istraživač saradnik

Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

ORGANIZACIONI ODBOR

MA Mladen Radulović, istraživač pripravnik

Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

ORGANIZATORI SKUPA

INSTITUT ZA PEDAGOŠKA ISTRAŽIVANJA
Dobrinjska 11/3 • 11 000 Beograd • Srbija
www.ipi.ac.rs

INSTITUT ZA PSIHOLOGIJU, FILOZOFSKI FAKULTET U BEOGRADU
Čika Ljubina 18-20 • 11 000 Beograd • Srbija
www.f.bg.ac.rs/instituti/IPS/o_institutu

Napomena. Saopštenja saradnika Instituta za pedagoška istraživanja predstavljaju rezultate rada na projektima „Unapređivanje kvaliteta i dostupnosti obrazovanja u procesima modernizacije Srbije“ (br. 47008) i „Od podsticanja inicijative, saradnje i stvaralaštva u obrazovanju do novih uloga i identiteta u društvu“ (br. 179034) čiju realizaciju finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (2011-2016).

PREPORUKE KLJUČNIH AKTERA ZA PRILAGOĐAVANJE PROGRAMA NEFORMALNOG OBRAZOVANJA MLADIH IZ NEHIGIJENSKIH NASELJA*

Marko Tomašević**

KlikAktiv - Centar za razvoj socijalnih politika, Beograd

Sanja Grbić

Doktorand na Odeljenju za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu

Sara Ristić

Master student na Odeljenju za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu

Među brojnim problemima sa kojima se suočavaju mladi iz nehigijenskih naselja (MNHN), mahom pripadnici romske etničke grupe (nešto više od 27 000 pripadnika živi u Beogradu (RZS, 2011)), jedan od najvažnijih jeste otežan pristup formalnom obrazovanju. Između ostalog i usled neadaptiranosti sistema formalnog obrazovanja, često prekidaju školovanje i nalaze nisko plaćena i nesigurna zaposlenja, i tako ostaju u začaranom krugu socio-kulturne izolacije i siromaštva. Prilagođavanje obrazovanja specifičnim potrebama MNHN stoga je jedan od ključnih koraka ka njihovoj integraciji u šire društvo i podizanju kvaliteta života.

Neprilagođenost formalnog obrazovanja odnosi se na neuvažavanje socio-kulturnih specifičnosti MNHN. Nalazi sugerišu da je učenicima iz manjinskih grupa potrebna dodatna pomoć u usvajanju onih znanja koje imaju pripadnici većinske kulture, a sa kojima nisu imali dodira ranije ili je njihovo iskustvo u tom pogledu površno (Fradd prema Baron i Baron, 2004). Značajan deo kulturoloških razlika zapravo potiče iz pripadnosti društvenoj klasi (Tovilović i Baucal, 2007), koja se u nekim slučajevima ispostavlja moćnijom i od etničkih razlika (Perkins, 1992).

Pod NFO podrazumeva se dopuna formalnom obrazovanju koje se odvija van sistema formalnog obrazovanja, odnosno van škola (Ćirković, Kozbašić, Jović, 2005). Kao i u svakom obrazovnom procesu kroz NFO se stiču znanja i veštine, stavovi i vrednosti. Pritom, jedna od osnovnih ideja NFO-a podrazumeva ne samo to da MNHN budu ravnopravni učesnici programa NFO, već i da ravnopravno u obrazovni program integrišu ideje zasnovane na sopstvenim potrebama i razumevanju okolnosti u kojima žive. U NFO unose se elementi subkultura kojima pripadaju učesnici (romska subkultura, subkultura MNHN), čime NFO biva

* Istraživanje je nastalo u sklopu projekta "Evaluacija i adaptacija edukativnih programa koji se realizuju u naselju "Deponija", podržanog od strane Crvenog krsta Palilula i Fonda za otvoreno društvo.

** E-mail: tomasevic.marko@gmail.com

socio-kulturno osetljivo, prijemčivo mladima iz ove grupe i, posledično, efikasno u pogledu razvoja potrebnih sposobnosti. Cilj ovog istraživanja bilo je bolje razumevanje složene interakcije između socio-kulturnih odlika i depriviranih uslova u kojima odrastaju MNHN kroz direktan razgovor sa mladima i edukatorima koje bi poslužilo kao osnova za prilagođavanje programa NFO namenjenih njima.

■ Metodologija

Kao metod istraživanja stavova, verovanja, osećanja i ponašanja MNHN u okviru sistema formalnog i NFO korišćen je kvalitativni metod fokus grupe. Realizovane su dve fokus grupe sa ukupno 17 učesnika – prva, sastavljena od predstavnika MNHN “Deponija” u Beogradu, uzrasta 14-19 godina, koji su većinom izašli iz sistema obaveznog obrazovanja, dok je druga sastavljena od predstavnika eksperata koji rade sa MNHN iz Beograda i poznaju prilike u kojima oni žive.

■ Rezultati

Edukatori se slažu da osnovni cilj NFO treba da bude poboljšanje socio-ekonomskog položaja u kome se nalaze MNHN. Neslaganje proizilazi iz shvatanja koje vrste veština i znanja treba podučavati kako bi se ovaj cilj ispunio. Pritom, istaknut je problem neefikasnog trošenja resursa namenjenih ovom cilju: *Mladima su potrebni seminari da bi se izašlo iz začaranog kruga, ali kad se seminar završi – mladi Romi nisu nigde. Vrtimo se u krug, edukatori zarađuju, silna sredstva se na te obuke troše, a ništa nismo uradili. Bolje da smo platili školovanje za tri mlada Roma u inostranstvu.*

Stepen u kome je ova negativna praksa prisutna kao i njene posledice su još jedan argument u prilog značaja prilagođavanja sadržaja i načina realizovanja programa NFO potrebama i preferencijama MNHN, kao i u prilog profesionalizaciji realizatora ovih programa. Dodatno, potrebno je razrešiti prepreke primeni naučenog u praksi, a one se sastoje iz nepovezanosti civilnog i državnog sektora, nedostupnosti društvenih resursa, pozicija moći i mera zaštite, nepoznavanja specifičnosti kulture i potreba. Prilagođavanje je potrebno u nekoliko aspekata: jezik, način rada, pristup, ton govora, čak i garderoba. Kao ključni faktor za uspešnost NFO edukatori navode pripremu u vidu upoznavanja kulture, istorije, društvenog položaja, potreba i drugih odlika ciljne grupe, u ovom slučaju MNHN:

... ako time žele da se bave (neformalnom edukacijom sa mladim Romima), moraju da uđu u naselje, moraju da razgovaraju sa mnogima, moraju da popiju kafu iz njihove šolje, i sve što rade ti Romi da rade i oni, i onda će da upoznaju zaista život Roma i kako funkcioniše njihov život.

Sami edukatori najveću korisnost ovakvih programa vide u zadovoljstvu deljenja znanja i nagrađujućem odnosu sa edukantima, dok kao otežavajuću okolnost ističu diskriminirajući odnos pojedinaca prema MNHN u okviru institucija. Zato je važno da MNHN imaju poverenja u edukatore i da se osećaju prihvaćenim. Smatraju i da bi NFO koje se bavi praktičnim temama

koje su međusobno povezane i relevantne za društveni kontekst i svakodnevnicu MNHN (npr: oblasti održavanja lične higijene, prevencije rada na ulici, prevencije konzumiranja PAS, podučavanje nekim svakodnevnim veštinama (kada se kako obući u skladu sa vremenom) i slično) bilo uspešnije. Takođe, materijalna nadoknada za učesnike (npr. garderoba, higijenska sredstva, hrana) je koristan vid motivacije učesnika, smatraju edukatori.

Dodatno, izdvojeno je uključivanje tabua u sadržaj NFO, pri čemu su edukatori upozorili na uslovljenost njihove dugotrajnosti društveno-kulturološkim faktorima. Kako su tabu teme u romskoj kulturi kojoj pripada značajan broj MNHN, vezane za seksualnost, treba obratiti pažnju na načine na koje obeležavanje i održavanje ove teme kao tabua, utiče na ponašanje, zdravlje, slobode i razvoj žena i devojčica u ovoj grupi:

Razgovor sa roditeljem, pa... devojka kad se razvije sa 11-12 godina, i menstrualni ciklus. Kako će da kaže mami, jer će tata to da čuje a nju je sramota. Onda ona ne zna kakve su posledice i rizici kad se zaljubi – spavaće sa dečkom, zatrudneće, pa će i to da sazna otac i komšiluk i svi ostali. Onda je primorana da se uda. Eto to, i dečko – ne daj bože da ima dečka ili simpatiju. Odmah ono: "Ajde dođi da te prose". To je takva kultura.

Odnosi moći u subkulturi MNHN važne odluke o obrazovanju, zdravlju, reprodukciji, budućnosti stavlja u ruke starijih i muških članova porodice i usmerava ih ka građenju odnosa poverenja sa vršnjacima, dok je to sa porodicom teško.

Nalazima druge fokus grupe u kojoj su učestvovali MNHN romske nacionalnosti ukazano je da oni korisnost obrazovanja vide u sticanju praktičnih veština u cilju boljeg i bržeg zaposlenja, dok njegovo uspešno realizovanje vide kroz polu-drugarski, zaštitnički odnos sa edukatorom u koga imaju poverenja. Odlike odnosa prema roditeljima, osobama suprotnog pola i vršnjacima navode na socijalizovani način bez dubljeg razumevanja. Informativnost odgovora MNHN koji su učestvovali u fokus grupi je bila ograničena usled nedovoljnog poznavanja jezika na kome je razgovor vođen i otežane apstrakcije. MNHN su ove teškoće rešavali ponavljanjem odgovora svojih vršnjaka ili ponavljanjem šturih opisa. Ipak, ovaj uvid, zajedno sa uvidom o društvenoj dinamici određenoj položajem osoba različitih polova koja se iz konteksta svakodnevnice preslikala i na situaciju ove fokus grupe, ukazuju na neophodnost prilagođavanja osmišljavanja i sprovođenja obrazovnih programa za ovu grupu mladih.

Diskusija

I edukatori i edukanti slažu se da je osnovna preporuka za realizatore programa NFO sa MNHN upoznavanje njihove subkulture i pristup zasnovan na poštovanju. U obema diskusijama javile su se teme koje nisu u uskom okviru NFO ali utiču na domete njegove realizacije – poput socio-ekonomskog položaja Roma u srpskom društvu, diskriminacije i prepreka u izražavanju u vidu nepoznavanja jezika i teškoće apstrakovanja. Dodatno, očekivanja i prakse koje proističu iz odnosa osoba različitog roda u društvu, a održavani kulturom, prikazali su se u dinamici učesnika obe fokus grupe. Ovi nalazi daju potencijalnim kreatorima i realizatorima

programa NFO sa MNHN uvid u podatke sa terena na najosnovnijem nivou i u preporuke i potrebe ključnih aktera ovog procesa.

■ Literatura

- Barona, A. & Barona, M. S. (2004). Assessing multicultural preschool children. In B. A. Bracken (Eds.), *The psychoeducational assessment of preschool children*. New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Marković, D. (2005). *Neformalno obrazovanje u Evropi – korak ka prepoznavanju neformalnog obrazovanja u SCG*. Beograd: Grupa "Hajde da...".
- Perkins, D. (1992). *Smart Schools*. New York: The Free Press.
- Republički zavod za statistiku. (2012). *Popis 2011*. Beograd: RZS.
- Tovilović, S. & Baucal, A. (2007). *Procena zrelosti za školu: kako pristupiti problemima procene zrelosti i adaptacije marginalizovane dece na školu?*. Centar za primenjenu psihologiju Društva psihologa Srbije.

ZBORNIK RADOVA
XX naučna konferencija
„Pedagoška istraživanja i školska praksa“
KVALITATIVNA ISTRAŽIVANJA U OBRAZOVANJU: TRANSFORMATIVNA
I PARTICIPATIVNA PRAKSA

Izdavači
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd
Institut za psihologiju, Filozofski fakultet u Beogradu, Beograd

Za izdavača
Nikoleta Gutvajn
Ivana Stepanović Ilić

Urednici
Vladimir Džinović
Nikoleta Gutvajn
Mladen Radulović

Tehnički urednik
Mladen Radulović

Tiraž
150

Dizajn korica
Vlada Polić

Grafička obrada
Branko Cvetić

Štampa
Kuća štampe plus

ISBN 978-86-7447-130-2

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.014:316(082)

005.6:37(082)

371.13(082)

НАУЧНА конференција "Педагошка истраживања и школска пракса" (20 ; 2016 ;
Београд)

Квалитативна истраживања у образовању: трансформативна и
participativna пракса : зборник радова / XX научна конференција
"Педагошка истраживања и школска пракса", 21. децембар 2016, у Београду. ;
уредници Владимир Дџиновић, Никоleta Gutvajн, Младен Радуловић. - Београд
: Институт за педагошка истраживања : Институт за психологију, 2016
(Београд : Кућа штампе plus). - 92 стр. ; 24 cm

Тираж 150. - Str. 5: Предговор / уредници Владимир Дџиновић, Никоleta
Gutvajн, Младен Радуловић. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. -
Bibliografija uz svaki rad. - Registar.

ISBN 978-86-7447-130-2

a) Образовање - Социолошки аспект - Зборници b) Образовање -
Управљање квалитетом - Зборници
COBISS.SR-ID 227979532